

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

*к. пед. н., доцент Н. А. Овчаренко,
студент V курсу Б. Юрченко*

Проблема сприйняття належить до однієї з найважливіших проблем середньої загальноосвітньої школи. Сприймаючи,

дитина краще вчиться, запам'ятовує, усвідомлює. Важливим завданням сучасного уроку музики є формування емоційного сприймання музики як основи оволодіння музичними знаннями, вміннями і навичками.

В умовах модернізації традиційної системи освіти пріоритетним постає особистісно-орієнтований підхід, згідно з яким розкриваються нові аспекти розвитку самостійності та творчого мислення суб'єкта навчання, збагачення внутрішнього світу, емоційної сфери, формування глибокого індивідуального гуманістичного сприйняття навколишньої дійсності.

Зазначені тенденції освіти підсилюють значення викладання музики як могутнього фактору виховання творчої особистості. Перед вчителем сьогодні стоять завдання – навчити дітей сприймати музику, а значить розуміти її, розмірковувати про неї, і не просто слухати, а чути, тобто бути активним і діяльним по відношенню до неї.

Розкриваючи зміст музичного виховання, відомий композитор і педагог Д.Б. Кабалевський зазначав, що в його основі лежить активне емоційне сприймання музики. Він вважав, що справжнє, відчуте і продумане сприймання музики – основа всіх форм прилучення до музики, тому, що при цьому активізується внутрішній духовний світ учнів, їх почуття і думки. Поза сприйманням музика як мистецтво взагалі не існує [6, с.28]. Будь-яка форма спілкування з музикою має вчити її сприйманню, удосконалювати вміння вслухатися в неї, вдумуватися в її зміст.

Проблемою формування емоційного сприймання музики займалися такі відомі психологи, педагоги та музиканти-методисти, як: Б.В. Асаф'єв, Л.А. Баренбойм, Н.О. Ветлугіна, Л.С. Виготський, Д.Б. Кабалевський, В.В. Медушевський, Є.В. Назайкінський, Б.М. Теплов, О.Я. Ростовський та інші.

Мета статті: теоретично обґрунтувати дидактичні умови формування емоційного сприймання музики учнів середнього шкільного віку.

На думку Максименка С.Д., сприймання є чуттєвим відображенням предмета чи явища об'єктивної дійсності, яке діє на наші органи чуття. Сприймання людини не тільки пов'язано з діяльністю. Саме воно – специфічна пізнавальна діяльність співставлення, співвідношення виникаючих в ньому чуттєвих якостей предмета. Сприймання – це форма пізнання дійсності [8,

Ми приєднуємось до думки В.В. Медушевського, що сприймання музики – складна, історично і соціально зумовлена діяльність, яка складається з різних процесів – пізнавальних, емоційно-оцінних [9, с.19].

Формування емоційного сприймання музики в учнів середнього шкільного віку, на наш погляд, буде більш ефективним при дотриманні наступних дидактичних умов:

- використання міжпредметних зв'язків;
- порівняння інтерпретацій виконання музичних творів;
- використання комп'ютерних технологій.

Першою дидактичною умовою, на наш погляд, є використання міжпредметних зв'язків на уроках музики. За умов розбудови демократичної держави однією з найактуальніших залишається проблема постійного підвищення рівня освіти і культури народу. Тому так гостро стоїть завдання – навчити школярів учитися, самостійно поповнювати знання, орієнтуватися у потоці інформації. Бабанський Ю.К. зауважив, що нові програми загальноосвітньої школи орієнтують учителя на потребу формування в учнів комплексу передбачених для кожної вікової групи міжпредметних або загально-навчальних знань, умінь та навичок, що становлять основу навчально-пізнавальної культури [1].

На думку Баршай Л.С., ідея реалізації міжпредметних зв'язків – важливий фактор, що сприяє підвищенню якості навчально-виховного процесу. Різні види діяльності (художньо-трудова, малювання, читання, слухання тощо), які притаманні урокам інтегрованого змісту, роблять їх цікавими, запобігають втомлюваності дітей, посилюють інтерес до навчання та школи в цілому [2]. Говорити сьогодні про повну інтеграцію тих чи інших навчальних предметів поки ще рано, оскільки для цього необхідні спеціальні експериментальні дослідження, в яких мають взяти участь і дидакти, і психологи, і методисти. Тому міжпредметні зв'язки – це той дидактичний засіб, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду найважливіших понять.

Міжпредметність знань та вмінь – це їх функціональна якість, яка набувається в процесі перенесення узагальнених

способів дій з різних навчальних предметів і відображає генезис знань та вмінь, а в процесі інтеграції народжує нові знання й методи на перетині різних наук [2].

Самостійна робота з міжпредметним матеріалом активізує пізнавальну і мисленнєву діяльність учнів, заохочує до подальшої наукової діяльності, поглиблює інтерес не лише до музики, а й до інших предметів, орієнтує дітей на вибір майбутньої професії. Установлення міжпредметних зв'язків допоможе формуванню в учнів емоційного сприймання музики та цілісної системи знань про мистецтво.

Другою дидактичною умовою формування емоційного сприймання є порівняння інтерпретацій виконання музичних творів. Проблема інтерпретації є однією з фундаментальних проблем гносеології, логіки, методології науки, філософії, семіотики. Зародження інтерпретації було зумовлене філологічними завданнями: переклади давніх античних текстів чи Святого письма. Згодом вона позиціонується як метод герменевтики, спроба «відкриття тексту». Філософія пояснює нам поняття «інтерпретації» як «когнітивну процедуру встановлення змісту понять чи значення елементів формалізму через їх аплікації на ту чи іншу предметну галузь, а також результат вказаної процедури» [4, с.419]. Теорія інтерпретації розвивається у багатьох напрямках. Серед них: інтерпретація як переклад (філологічна герменевтика), інтерпретативний характер мовної свідомості (філософія мови), інтерпретація як розуміння смислу (філософська герменевтика), інтерпретація як конструювання смислу читачем (рецептивна естетика), інтерпретація як дешифровка текстового коду (структуралізм), інтерпретація як висловлена рефлексія (психологічна герменевтика).

Особливого значення інтерпретація набуває у мистецтвознавстві, оскільки будь-який твір мистецтва – «це відкрите явище, цінність і смисл якого історично рухомі, мінливі, піддаються переосмисленню» [3, с.124]. Кожний з видів мистецтва володіє своєю специфічною мовою і спрямований на глядача, слухача, читача, однак не всі вони створюють однакові умови для інтерпретації. У деяких випадках ланцюг передачі інформації і художньої волі автора стає можливим лише за умови залучення так званих «провідників». До таких видів мистецтв належить музика.

У музикознавстві термін «інтерпретація» теж має кілька

значень. С.Мальцев під інтерпретацією розуміє виконавську або авторську концепцію стосовно таких виражальних засобів, як темп, динаміка, артикуляція, фразування, акцентування. На думку Г.Саїк, інтерпретація музики – це індивідуально-образне тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування. Критеріїв музичної інтерпретації достатньо багато, однак один з них виділяється як суттєвий – проникнення у ідейно-емоційний задум композитора [3, с.125]. Отже, інтерпретація музики набуває особливого значення для формування емоційного сприймання.

Третьою дидактичною умовою формування емоційного сприймання є використання комп'ютерних технологій на уроці музики. Одним із завдань реформування освіти, поставленим у державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття», є широке запровадження в навчально-виховній роботі нових педагогічних інформаційних технологій.

Затяміна Т. зазначила, що інформаційні технології дозволяють по-новому, комплексно використовувати на уроках музики текстову, звукову, графічну й відеоінформацію – створюється новий мультимедійний контент. На уроках музики гармонійно поєднуються знання комп'ютерної грамоти з музикою, образотворчим мистецтвом, літературою, і, як результат цього поєднання, створюється нова якість сучасного інтегрованого уроку [5].

На думку Красильнікова І., застосування комп'ютера у будь-якій сфері діяльності людини доцільне і підвищує її результативність, що позитивно позначається на якості. Відтак комп'ютер бере на себе всю технічну роботу, вивільняючи творчі сили людини і тим самим сприяючи оптимізації її діяльності [7]. Музика в цьому плані не є винятком. Використання цифрового інструментарію в музичній освіті є проявом процесу загальної комп'ютеризації. У її рамках позначилися два напрямки, пов'язані із застосуванням комп'ютера в музичній освіті – це музична інформатика, а також електронна (комп'ютерна) музична творчість.

Підбір комп'ютерних програм зорієнтований на методіку навчання музичному мистецтву в школі. Найбільш популярними з комп'ютерних засобів є програми запису звуку Audio CD

(Ahead Nero), програми нотного набору і верстки музичного тексту (Finale 2003), програми запису та обробки звуку (Adobe Audition, Sound Forge), програми підготовки презентаційної графіки (MS Power Point). Нові комп'ютерні технології допомагають учителеві активізувати творчу уяву учнів, розвивають внутрішню музичну пам'ять, зацікавленість музикою.

Програма Power Point входить у програмний пакет Microsoft Office і не належить до групи спеціальних музичних програм, але може бути використана педагогом-музикантом у професійній діяльності. З її допомогою можна створити презентації до уроку, котрі включають як наочний, так і звуковий матеріал. Використання цієї програми в навчанні полегшує сприйняття інформації, поданої на уроці. Power Point може використовуватися для різноманітних форм контролю знань (тестування, цифрові диктанти, музичні вікторини). Дана програма дозволяє поєднати аудіо- та відеоматеріали в єдине ціле. З цих позицій комп'ютер стає універсальним засобом навчання, а зручність його використання допомагає організувати процес навчання раціонально й ефективно.

Питання емоційного сприймання музики розглянуті в достатній мірі, але не розглянуті дидактичні умови формування емоційного сприймання музики учнів середнього шкільного віку на уроках музики. Ми вважаємо, що сприймання музики – психічне відображення предметів і явищ довколишньої дійсності, що виникає і функціонує в процесі життя, у музиці. Усвідомлене сприймання базується на почуттях, що викликані музикою. Варто відзначити, що враховуючи складність підліткового віку, навчальний процес повинен проходити з опорою на вікові особливості учнів.

Вивчивши загальний стан проблеми, ми теоретично розробили дидактичні умови, які допоможуть більш ефективно впливати на формування емоційного сприймання музики учнів середнього шкільного віку на уроках музики: використання міжпредметних зв'язків; порівняння інтерпретацій виконання музичних творів; використання комп'ютерних технологій.

Список використаної літератури:

1. *Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения / Ю.К.Бабанский. – М., 1994. – С. 94 –95.*

2. Баршай Л.С. Індивідуалізація пізнавальної самостійності молодіших школярів / Л.С.Баршай // Початкова школа. – 1993. – №7. – С. 17–19.

3. Боров Ю.Б. Эстетика: [учебник] / Ю.Б. Боров. – М.: Высшая школа, 2002. – 511с

4. Всемирная энциклопедия: Философия /Отв. ред. А.А.Грицанов. – М.: АСТ, 2001. – 1312с.

5. Затямина Т. Об опыте использования педагогических технологий на уроках музыки / Т.Затямина // Музыка в школе. – 2005. – № 5. – С. 28-33.

6. Кабалевський Д.Б. Воспитание ума и сердца: [кн.для учителя] / Д.Б.Кабалевский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.

7. Красильников И. Цифровые технологии в музыке: педагогические и творческие перспективы / И.Красильников // Педагогика. – 2001. – №10. – С.15-21.

8. Максименко С.Д. Загальна психологія: [підручник] /Сергій Дмитрович Максименко. – [2-ге вид., переробл. і доп.] – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 704с.

9. Медушевський В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / Вячеслав Вячеславович Медушевский. – М: Музыка, 1976. – 254 с.